

Посилання на статтю

Христенко Л.М. Оцінювання впливу потенціалу підприємства на його економічну стійкість / Л.М. Христенко, Н.Є. Буткова // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Дала, 2012. – № 4(44). – С. 101-108. - Режим доступу: <http://www.pmdp.org.ua/images/Journal/44/12hlmeyes.doc>

УДК 339.564

Л.М. Христенко, Н.Є. Буткова

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА НА ЙОГО ЕКОНОМІЧНУ СТІЙКІСТЬ

Вивчено зв'язок між категоріями «потенціал підприємства» та «економічна стійкість підприємства»; визначено склад потенціалу як забезпечувального джерела економічної стійкості підприємства; встановлені критерії оцінювання прямого впливу потенціалу підприємства на його економічну стійкість; запропонована процедура оцінювання впливу потенціалу на рівень економічної стійкості підприємства. Рис. 3, табл. 1, дж. 10.

Ключові слова: економічна стійкість підприємства, потенціал підприємства, ресурси підприємства, можливості підприємства, вплив, оцінювання впливу.

Л.Н. Христенко, Н.Е. Буткова

ОЦЕНИВАНИЕ ВЛИЯНИЯ ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ НА ЕГО ЭКОНОМИЧЕСКУЮ УСТОЙЧИВОСТЬ

Изучена связь между категориями «потенциал предприятия» и «экономическая устойчивость предприятия»; определен состав потенциала как обеспечивающего источника экономической устойчивости предприятия; установлены критерии оценивания прямого влияния потенциала предприятия на его экономическую устойчивость; предложена процедура оценивания влияния потенциала на уровень экономической устойчивости предприятия. Рис. 3, табл. 1, ист. 10.

L.N. Khristenko, N.E. Butkova

ESTIMATION OF INFLUENCE OF THE ENTERPRISE CAPACITY ON ITS ECONOMIC STABILITY

Relation between categories "capacity of the enterprise" and "economic stability of the enterprise" is studied; structure of the potential as providing source of economic stability of the enterprise is defined; criteria of estimation the direct influence of the enterprise capacity on its economic stability are established; procedure of estimation the influence of potential on level of economic stability of the enterprise is offered.

Постановка проблеми. Сучасні умови ринкової економіки, які характеризуються високим рівнем невизначеності, ризиків, жорсткої конкуренції, вимагають від підприємств адекватних підходів до управління власною діяльністю. Умовами успішного довгострокового функціонування будь-якого підприємства є стійке його поточне економічне становище як запорука активних дій у мінливому зовнішньому середовищі та постійного розвитку. Якщо підприємство економічно стійке, воно набуває певних переваг перед іншими

підприємствами того ж профілю, наприклад, у залученні інвестицій, у виборі постачальників, відборі кваліфікованих кадрів та ін. Визнання важливості зазначеної умови потребує обов'язкового дослідження питання щодо джерела забезпечення такого стану, альтернативний вибір якого для вітчизняних підприємств полягає або у залученні додаткового зовнішнього фінансування своєї діяльності, або у веденні ефективної політики з формування власного потенціалу підприємства. Оскільки безперечними наслідками залучення зовнішніх джерел фінансування діяльності підприємства є виникнення додаткових затрат та зобов'язань, що може стати потенційною загрозою економічній стійкості підприємства (за умови перевищення затрат над ефектом від залучення зовнішнього фінансування), то зосередити первинну увагу керівництву підприємства необхідно на питаннях формування та ефективного використання його потенціалу. За таких умов актуальним виявляється питання з виявлення й оцінювання впливу забезпечувального джерела (потенціалу підприємства) на економічну стійкість підприємства, що дозволить підтримувати належний її рівень та виробляти шляхи подолання проблем у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз досліджень, присвячених економічній стійкості підприємства, дозволив виділити основні моменти, які мають враховуватися при формуванні остаточного визначення цієї категорії. По-перше, економічна стійкість – це стан рівноваги промислового підприємства [1] через збалансований процес його функціонування [2] та оптимальне використання свого потенціалу [3]; по-друге, передумова прогресивного (ефективного) розвитку [4,5], здатність не відхилитися від запланованого стану системи (статичного або динамічного) [6], здатність зберігати певний (заздалегідь заданий) рівень досягнення цілей [7]; по-третє, це сукупність певних взаємообумовлених і взаємопов'язаних складників [2]; по-четверте, економічна стійкість формується під впливом різних внутрішніх і зовнішніх чинників [4,6,7].

А отже, під економічною стійкістю слід розуміти рівноважний збалансований стан підприємства, що дозволяє дотримуватися запланованого рівня досягнення цілей діяльності підприємства задля забезпечення його прогресивного економічного розвитку в тривалій перспективі. Під рівноважним збалансованим станом розуміється здатність підприємства утримувати показники операційної діяльності у межах допустимих значень (планових або граничних) під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, результатом чого є рівність дії різноспрямованих економічних категорій (витрат і доходу, ресурсів та обсягу їхнього споживання, попиту та пропозиції на продукцію та ін.). В свою чергу економічний розвиток – це здатність підприємства підтримувати зрушення значень результуючих показників операційної діяльності до розмірів, які є кращими за попередні їхні досягнення, за умови впливу чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, в якому діє підприємство.

У різних наукових джерелах потенціал підприємства стосовно економічної стійкості як об'єкта дослідження розглядається по-різному, зокрема як індикатор рівня економічної стійкості; інструмент впливу на економічну стійкість підприємства; ознака економічної стійкості підприємства; складовий елемент системи оцінювання змістовного боку економічної стійкості; ресурсна складова економічної стійкості підприємства; підґрунтя вибору напрямків розвитку і забезпечення економічної стійкості; джерело економічної стійкості.

Підхід до вивчення потенціалу у відношенні до підприємства як джерела забезпечення його економічної стійкості є беззаперечно виправданим (згідно із встановленим причинно-наслідковим зв'язком) та найдоцільнішим порівняно з іншими варіантами. За умови існування у наукових літературних джерелах декількох підходів до визначення поняття «потенціал підприємства» при вивченні

його як джерела забезпечення економічної стійкості підприємства доцільно розглядати його з позиції змішаного ресурсно-можливісного підходу [8,9,10]. Беручи до уваги сутнісні особливості підходу, під потенціалом підприємства слід розуміти, по-перше, поточний і майбутній розмір сукупності ресурсів, які накопичуються та використовуються в діяльності підприємства задля досягнення цільового соціально-економічного результату; по-друге, сукупність поточних і майбутніх можливостей підприємства, а також рівень практичної їхньої реалізації, запорукою чого є трансформація накопичених ресурсів.

Метою статті є встановлення впливу потенціалу підприємства на його економічну стійкість та вироблення процедури оцінювання такого впливу.

Виклад основного матеріалу. Під впливом розуміється результат дії зміни стану складових потенціалу підприємства на рівень економічної стійкості, яка проявляється через рівноважний стан поточного функціонування підприємства та його економічне зростання (рис. 1).

Перш за все слід визнати, що вплив потенціалу на економічну стійкість підприємства за своїм характером може бути як прямим, так зворотним. Не применшуючи важливості обох напрямів, однак спираючись на первинність прямого впливу потенціалу як забезпечувального чинника на економічну стійкість підприємства, стаття присвячена вивченню останнього. Зі схеми на рис. 1 видно, що потенціал підприємства впливає на економічну стійкість у площині ресурсів та можливостей підприємства.

До складу ресурсів підприємства в статті віднесено такі їхні види: трудові, фінансові, інформаційні ресурси, матеріальні оборотні та необоротні активи, нематеріальні ресурси підприємства. Трудові ресурси означені як сукупність працездатних працівників підприємства, задіяних у профільному операційному процесі для виробництва продукції (роботи, послуг) встановленої якості та визначеної кількості, а також технічний персонал апарату управління. Під фінансовими ресурсами розуміються грошові надходження підприємства. Як інформаційні ресурси виступає управлінська інформація та комплекс організаційних, техніко-технологічних і програмних засобів, які забезпечують

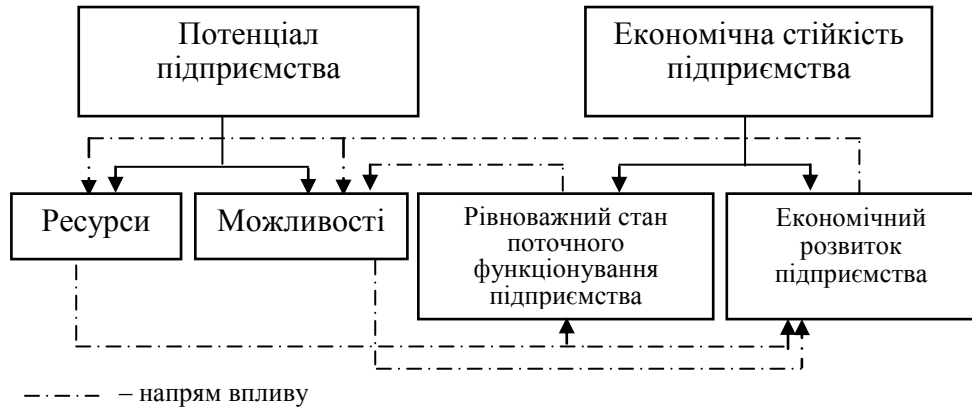

Рис. 1. Вплив потенціалу підприємства та економічної стійкості підприємства

процес прийняття управлінських рішень. Матеріальні оборотні активи – це сукупність предметів праці у вигляді виробничих та ін. запасів, які беруть участь у здійсненні операційної діяльності підприємства. Матеріальними необоротними активами є засоби праці у вигляді основних засобів, які становлять технічну основу виробничої та операційної діяльності підприємства. До нематеріальних ресурсів належать ті, що не мають під собою матеріальної основи (об'єкти програмного забезпечення, промислова та інтелектуальна власність, ноу-хау, раціоналізаторські пропозиції, корпоративна культура, імідж підприємства та ін.), але необхідні для здійснення операційної діяльності підприємства.

У загальному значенні можливості підприємства являють собою сукупність чинників (як внутрішніх, так і зовнішніх), які на меті мають позитивно впливати на діяльність підприємства та сприяти покращенню її результативних показників, що допомагає сформувати додаткові альтернативи задля підвищення ефективності прийняття управлінських рішень у досягненні цілей діяльності підприємства. Можливості підприємства, що беруть участь у забезпеченні його економічної стійкості, доцільно згрупувати за такими напрямками:

виробничо-технічний: внутрішні (можливість створення внутрішнього інтегрованого ланцюжка виробництва, можливість оновлення парку обладнання підприємства, можливість підвищення якості продукції; можливість підвищення гнучкості виробництва та ін.); зовнішні (можливість створення зовнішнього інтегрованого ланцюжка виробництва; наявність унікальних компетенцій продукції; можливість розширення долі ринку збуту, або їхньої кількості та ін.);

фінансово-економічний: внутрішні (можливість створення власних джерел надходження фінансових ресурсів; можливість покращення платоспроможності підприємства; дієва конкурентна стратегія підприємства щодо витрат та ін.); зовнішні (можливість залучення необхідних обсягів фінансових ресурсів; можливість отримання фінансової допомоги від держави та недержавних установ

і фондів; можливість підприємства «диктувати» свою волю контрагентам; можливість укладання вільних фінансових ресурсів підприємства в ефективні грошові та фондові інструменти та ін.);

організаційно-управлінський: внутрішні (наявність гнучкої внутрішньої організаційної структури, можливість підвищення кваліфікації управлінського персоналу підприємства; наявність керівника-лідера та ін.);

інноваційно-інвестиційний: внутрішні (можливість впровадження нових інвестиційних проектів; можливість мінімізації інвестиційних ризиків можливість максимізації фінансових результатів інвестиційної діяльності та ін.); зовнішні (можливість залучати цільові інвестиції для реалізації інноваційних програм; можливість підвищення інноваційного іміджу підприємства та ін.);

соціальний: внутрішні (можливість забезпечення ефективної реалізації програми соціального розвитку підприємства; можливість забезпечення належних умов праці та соціальної захищеності; наявний рівень організаційної культури та ін.).

Остаточний перелік можливостей може визначатися сам підприємством у межах пропонуваного напрямку відповідно до особливостей його діяльності.

А отже, критеріями оцінювання впливу потенціалу на економічну стійкість підприємства є ресурсний і можливісний, за якими буде оцінений стан двох зазначених складових потенціалу підприємства, що беруть участь у забезпеченні його економічної стійкості. Невід'ємність сумісного існування ресурсів та можливостей підприємства передбачає врахування їх узгодженості між собою, яка проявляється у внутрішній несуперечливості цих видів ресурсів за видами та станом. Таким чином, ще одним обов'язковим критерієм оцінювання впливу потенціалу підприємства на його економічну стійкість є узгодженість ресурсів та можливостей підприємства.

Послідовність етапів оцінювання впливу потенціалу на економічну стійкість підприємства подано на рис. 2.

Для оцінювання стану ресурсів підприємства необхідно розрахувати сукупність показників, які згруповано за видами ресурсів. До показників, що оцінюють стан трудових ресурсів, віднесено: коефіцієнт кількісної укомплектованості кадрового складу підприємства, коефіцієнт кількісної укомплектованості кадрового складу підприємства, коефіцієнт сталості персоналу підприємства, коефіцієнт плинності персоналу підприємства, коефіцієнт дотримання норм керованості вищої ланки управління та ін. Показниками оцінки стану фінансових ресурсів є: коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт абсолютної платоспроможності, коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості, коефіцієнт ліквідності грошового потоку операційної діяльності та ін. Оцінити стан інформаційних ресурсів дозволяють коефіцієнт оперативності роботи з документами та іншими джерелами інформації, інтегральний коефіцієнт інформаційного оснащення управлінських рішень, коефіцієнт охоплення функцій управління автоматизацією, наявність власної інформаційної бази про зовнішній резерв кваліфікованого персоналу (якісний показник), доступність до інформаційної бази ринку праці про резерв кваліфікованого персоналу (якісний показник) та ін. До показників оцінки стану нематеріальних активів віднесено: коефіцієнт відповідності технології сучасним вимогам, ступінь орієнтації підприємства на науково-технічний розвиток (якісний показник), коефіцієнт патентування та ін. Прикладом показників оцінки стану матеріальних оборотних активів є: рентабельність виробничих запасів, показник забезпеченості виробничими запасами, оборотність матеріальних запасів підприємства;

загальна норма запасу, рентабельність оборотних активів та ін. Стан матеріальних необоротних ресурсів пропонується оцінити за допомогою: коефіцієнта технічної озброєності, коефіцієнта зносу основних засобів операційної діяльності, коефіцієнта забезпеченості власними необоротними активами, фондівіддачі основних засобів виробничої діяльності; матеріаловіддачі продукції та ін.

Запропоновані показники мають чіткий алгоритм розрахунку та граничні (найбільш сприятливі) значення. Значення якісних показників встановлюється за допомогою анкетування на основі виявлення думок респондентів.

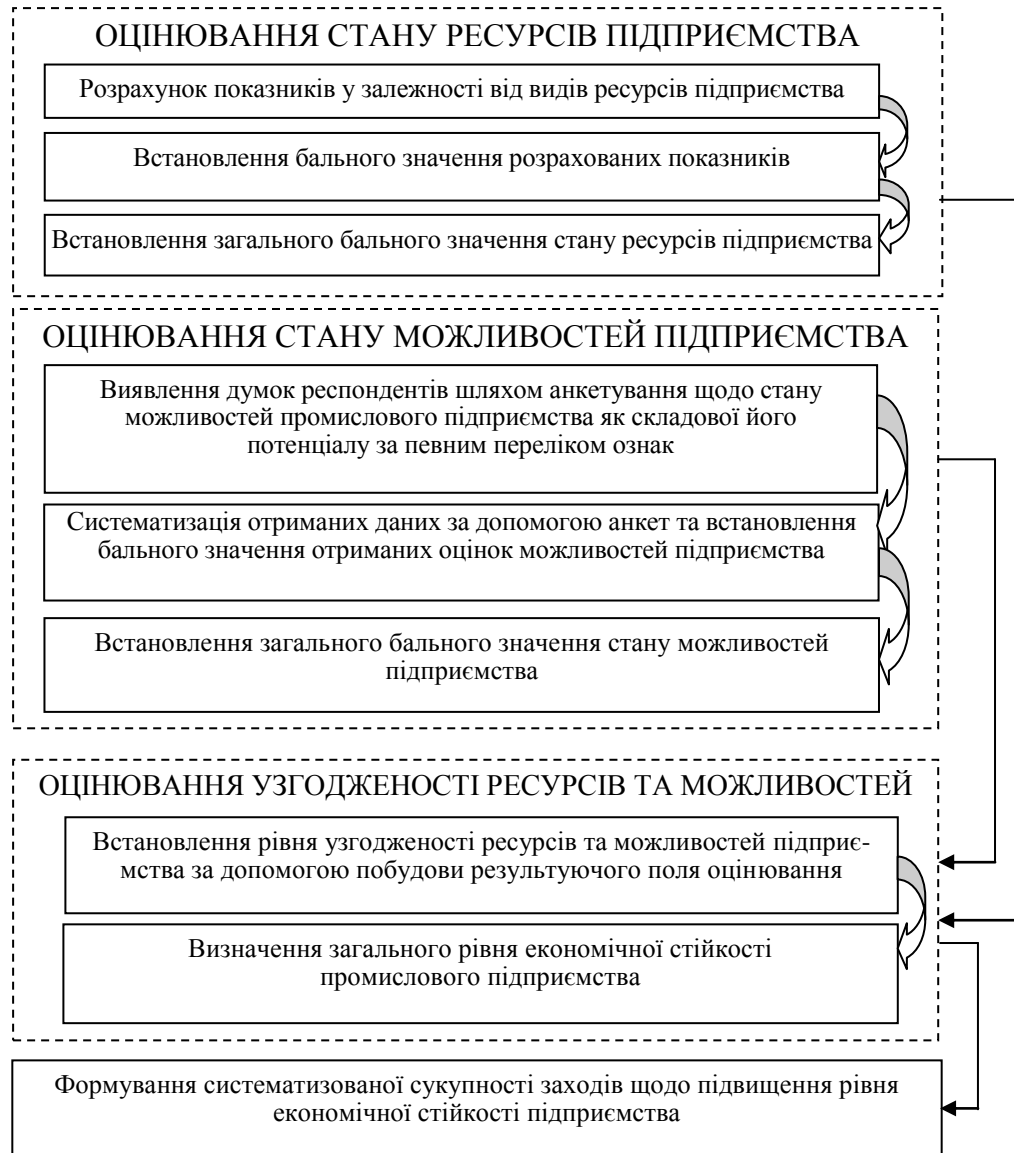

Рис. 2. Послідовність оцінювання впливу потенціалу на економічну стійкість підприємства

Для досягнення ефекту порівнянності показників при визначенні загального стану певного виду ресурсу здійснюється приведення їхніх значень до єдиної бази виміру за допомогою п'ятибальної шкали. Кожному показнику присвоюється певна кількість балів, спираючись на відхилення його поточного значення від граничного (табл. 1). Загальний стан ресурсів як складової потенціалу підприємства визначається в такій послідовності: спочатку визначається стан кожного виду ресурсу шляхом розрахунку середньоарифметичного значення показників оцінювання, які виражені в балах; потім визначається середньоарифметичне між загальними значеннями окремих видів ресурсів.

Таблиця 1

Схема переведення значень показників за бальною шкалою виміру

Показники, які мають граничне значення більше 0 та менше 1		Показники, які мають граничне значення 1 та більше	Показники, які мають граничне значення 0	Показники, граничне значення яких замінюється позитивною динамікою
Показники, граничне значення яких наближається до 0	Показники, граничне значення яких наближається до 1			
Якщо поточне значення дорівнює граничному або менше – присвоюється 5 балів	Якщо поточне значення дорівнює граничному або менше – присвоюється 5 балів	Якщо поточне значення показників дорівнює 1 та більше – присвоюється 5 балів	Якщо поточне значення дорівнює 0 – присвоюється 5 балів	Якщо динаміка поточного стану показників дорівнює 1 та вище – присвоюється 5 балів
Якщо поточне значення менше за граничне – встановлюється його відхилення від 5 балів	Якщо поточне значення менше за граничне – встановлюється його відхилення від 5 балів	Якщо поточне значення менше за 1 – встановлюється його відхилення від 5 балів	Якщо поточне значення більше або менше за 0 – встановлюється відхилення від 5 балів	Якщо динаміка поточного стану показників нижча за 1 – встановлюється відхилення від 5 балів

Для оцінювання можливостей підприємства обрано метод експертного оцінювання на основі анкетування (збирання інформації письмовим заповненням заздалегідь розроблених анкет). Анкета передбачає оцінку можливостей підприємства за п'ятибальною шкалою, де: 5 балів – висока оцінка можливості (можливість наявна і в будь-який момент може бути реалізованою); 4 бали – оцінка вища за середню (можливість наявна, однак через неґрунтовні усунві причини виникають проблеми з її реалізацією); 3 бали – середня оцінка (можливість наявна, однак існують суттєві перешкоди щодо її реалізації, або можливість є дуже нестійкою, однак відразу може бути реалізована); 2 бали – оцінка нижча за середню (можливість майже відсутня, що впливає на її вкрай рідке втілення в діяльність підприємства); 1 бал – оцінка низька (можливість відсутня). Визначення загального стану можливостей підприємства визначається також у два етапи: спочатку за кожним напрямом виділення можливостей, а потім за загальними значеннями кожного з напрямів (через визначення середньоарифметичних величин).

Загальний стан ресурсів та можливостей підприємства визначається в такий спосіб: якщо поточне бальне значення перебуває на проміжку від 0 до 1 бала – це свідчить про низький стан ресурсів (або можливостей) підприємства; від 1 до 2 – про стан ресурсів (або можливостей) нижче за середній; від 2 до 3 – про середній стан ресурсів (або можливостей); від 3 до 4 – про стан ресурсів (або можливостей) підприємства вище за середній; від 4 до 5 – про високий стан ресурсів (або можливостей) підприємства.

Отримання результатів попередніх двох етапів дозволило здійснити оцінювання узгодженості ресурсів та можливостей підприємства за допомогою побудови результуючого поля оцінювання (рис. 3). Дані поля оцінювання дозволяють виявити зміну рівня економічної стійкості підприємства під впливом зміни стану його потенціалу.

Стан ресурсів \ Стан можливостей	Високий	Вище середнього	Середній	Нижче середнього	Низький
Високий					
Вище середнього					
Середній					
Нижче середнього					
Низький					

Рис. 3. Узгодженість ресурсів та можливостей підприємства

- рівень узгодженості ресурсів та можливостей підприємства, за якого досягається абсолютний рівень економічної стійкості

- рівень узгодженості ресурсів та можливостей підприємства, за якого досягається прийнятний рівень економічної стійкості

- рівень узгодженості ресурсів та можливостей підприємства, за якого настає нестійкий економічний стан підприємства

- рівень узгодженості ресурсів та можливостей підприємства, за якого настає кризовий економічний стан підприємства

Під впливом зміни стану потенціалу підприємства економічна стійкість може мати чотири рівні свого значення:

рівень абсолютної економічної стійкості, який характеризується ефективним використанням економічних ресурсів та дозволяє дотримуватися заплановано високого рівня досягнення цілей діяльності підприємства задля забезпечення

його прогресивного розвитку в тривалій перспективі з урахуванням найважливіших чинників;

рівень прийнятної економічної стійкості, що проявляється через ефективне здійснення операційної діяльності, яка залишається стабільною під впливом дестабілізуючих зовнішніх та внутрішніх чинників;

рівень нестійкого економічного стану, який засвідчує неефективне використання власних економічних ресурсів, однак підприємство ще в змозі стримувати негативний вплив зовнішніх та внутрішніх чинників;

рівень кризового економічного стану, за якого неефективно здійснюються всі види діяльності підприємства, результати яких стрімко та суттєво погіршуються під негативним впливом дестабілізуючих зовнішніх та внутрішніх чинників.

Висновки. Забезпечувальний характер потенціалу по відношенню до економічної стійкості підприємства визначив актуальність проведеного дослідження. Оцінювання впливу потенціалу підприємства на його економічну стійкість критеріально розподілено на три частини: відокремлене оцінювання стану ресурсів та можливостей, а також їх узгодженість на підприємстві. На цій основі запропонована процедура оцінювання дозволяє, по-перше, визначити масштаб і напрями зміни стану окремих видів ресурсів та можливостей; по-друге, напрями підвищення рівня економічної стійкості через регулювання узгодженості спільного використання окремих елементів потенціалу підприємства. А отже, перевагою процедури є можливість зворотної верифікації отриманих оцінок, що дозволяє деталізувати результати оцінювання на будь-якому етапі процедури. Задля підвищення практичної цінності та зручності у застосуванні виникає необхідність у виробленні організаційного супроводу її запровадження на підприємствах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохин С.Н. Методика моделирования экономической устойчивости промышленных предприятий в современных условиях / С.Н. Анохин. – Саратов: СГТУ, 2000. – 40с.
2. Ареф'єва О.В. Економічна стійкість підприємства: сутність, складові та заходи її забезпечення / О.В. Ареф'єва // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №8. – С. 83-90.
3. Поліщук О.А. Теоретико-методологічні основи оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств / О.А. Поліщук // Економіка: проблеми теорії та практики: 36. наук. праць. Вип. 225, т. 2. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – С. 367-374.
4. Езерская С.Г. Экономическая устойчивость промышленного предприятия: методологические аспекты и методы оценки: автореф. дис. на получение. учен. степени. канд. экон. наук: спец. 08.00.05 / С.Г. Егерская. – Иваново, 2004. – 20 с.
5. Зайцев О.Н. Оценка экономической устойчивости промышленных предприятий: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. экон. наук: спец. 08.00.05 / ГОУ ВПО «Тихоокеанский государственный университет» / О.Н. Зайцев. – Хабаровск, 2007. – 23 с.
6. Иванов В.Л. Управління економічною стійкістю промислових підприємств (на прикладі підприємств машинобудівного комплексу) / Василь Леонідович Іванов. – Луганськ: СНУ ім. В.Даля, 2005. – 266 с.
7. Кучерова Е.Н. Экономическая устойчивость предприятия: виды и структура / Кучерова Е.Н., Улыбина Н.Г., Иванцова И.В. // Формирование механизмов устойчивого развития предприятий: материалы науч.-практ. конф. – Вязьма : ВФ МГИУ, 2006. – С. 127-135.
8. Калюжна Н.Г. Трактання терміну «потенціал» в економіці: комплексний підхід / Н.Г. Калюжна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №5. Т.3. – С. 82-85.
9. Сіміонов Р.Ю. Вартісна оцінка економічного потенціалу будівельного підприємства: підходи і методи / Р.Ю. Сіміонов // Економічний аналіз: теорія і практика. – 2007. – 2(83). – С. 12-17.

10. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб.// Федонін О.С., Репіна І.М., Олексюк О.І. – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.

Рецензент статті
Д.т.н., доцент Ляшенко О.М.

Стаття надійшла до редакції
16.10.2012 р.